
HANKISS ILONA

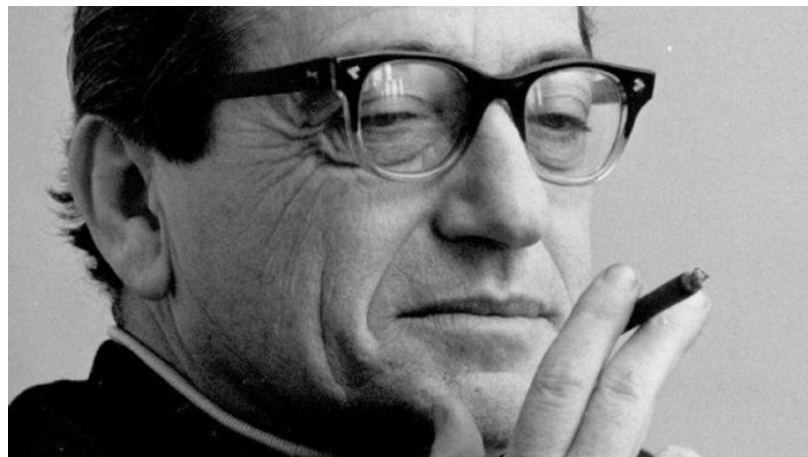
MIHÁLY ANDRÁS
(1917-1993)

**zeneszerző, karmester, gordonkaművész, főiskolai és egyetemi tanár,
tanszakvezető; kórusvezető, az Operaház főtitkára, majd igazgatója, a
Budapesti Kamaraegyüttes megalapítója és vezetője**

A 20. század második felének egyik legsokoldalúbb zenei közszereplőjére, Mihály András Kossuth-, Liszt Ferenc- és Erkel Ferenc-díjas zeneszerző-karmesterre egy CD kiadásával emlékezett meg a Magyar Állami Operaház 2019-ben.

- 1946-ban csellóművészként került be az operába, majd kilépve a zenekari árokból főtitkári pozíciót vállalt. Idegen lehetett önnek ez a világ, hiszen találkoznia kellett váratlanul a művészek „földi arcával”. De a végső nagy váltás, felemelkedés mégis az igazgatói trón elfoglalása volt. Gondolt e ott arra, milyen is lehetett volna ez a hatalom, a „nagy korszak” idején? Először persze fel kellene vázolnunk ennek az időszaknak egyedi jellegét. Kiemelkedő, nagyszerű egyéniségek véletlen találkozása volt e csupán, a színház minden területén?

Mihály András

- Tudtam jól, a jelen nem hasonlítható az akkorihoz, amikor stabil, összeszokott társulat dolgozott. Nádasdyt, Oláh-t pedig, ha ma élnének, hatalmas sikereik után meghívások özönével árasztanák el, hiszen Nádasdy zseniális rendező, Oláh pedig a világ legnagyobb díszlettervezője volt. A mai körülmények között ők sem tudnák azt a koncentrált munkát ugyanolyan eredményesen elvégezni. Ma forgatag lett a világ, a művészek repülnek egyik helyről a másikra, leadva mindig egyéniségükből valamit. A művek kimunkálására alig marad idő.

A Budapesti Operaháznak már a háború előtt rangja volt. Hazugság lenne persze azt mondanom, hogy a legkiválóbb tehetségek mind megültek itthon. Legalább Bécsig biztosan eljutottak: Pataky világkarriert futott, Németh Mária és Svéd Sándor már pályájuk kezdetén kiléptek, gyakorlatilag elvesztek a magyar operajátszás számára. Losonczy viszont itthon maradt, végigénekelte teljes repertoárját, amit évekig kizárólagosan birtokolt. Második szereposztásra így szükség nem volt. Elképzelhetetlen lett volna, hogy Hans Sachsot más énekelje el. A közönség is összekapcsolta ezt a figurát az ő személyével. Hihetetlenül sokat tudott a szerepről. Ha elővették a „Nürnbergi mesterdalnokok”-at, ő átbeszélte mindent a rendezővel, karmesterrel, keresve új apró ötleteket, a még tökéletesebb megoldásra. A közönség lemezeket nem hallgatott, így nem hasonlított kedvencét Ridderbusch-hoz, vagy más világsztárhoz. Beült az előadásra és bizonyos várakozó naivitással, szeretettel várta, mit nyújt számára az ő Losonczyja? Ez olyan kapcsolat volt, melyben egyik a másikat animálta. Nem a hiányosságokat keresték, hiszen ezek a művészek vitték hátukon a színházat. Arra se figyelt senki, hogy Székely magassága nem világpiaci méretűen könnyű, lekötötte őket a gyönyörű hang, a színpadi formálás, muzikalitás tökéletessége.

A televízió nem közvetítette a MET előadásait ugyanabból a darabból, nem volt lehetőség az összehasonlításra. A közönség imádta Gyurkovicsot, teljes joggal, mert csodálatos hangja, muzikalitása nagyszerű technikája volt. Az a hiányosság, ami színpadi figurája kapcsán felmerülhetett, azt természetesen elfogadták. Rösler Endre olyan kvalitású művész volt, hogy a megjelenés esetleges valószínűtlenségével, magassága tökéletlenségével senki sem foglalkozott. Olyan kifejezően, meggyőzően énekelte például a Florestan-t, hogy ez az alakítás nekem is legszebb emlékeim közé tartozik.

Ennek a korszaknak központi sugárzását Klemperer nyújtotta, aki lenyűgöző nagy mester volt, anélkül az igény nélkül, hogy olyan befejezett, tökéletes produkciót nyújtott volna, mint amire manapság törekszenek. Ő egy pillanatig sem rezdült meg, vagy vesztette el kedvét, ha pillanatokra szétment a zenekar, vagy valami baj történt énekes- zenekar viszonylatában. Rendkívül ügyesen, béna kezének egyetlen mozdulatával helyrehozta a hibát. Előadásainak olyan átütő szelleme, hatása volt, hogy ezekről az apró történetekről szégyen lett volna beszélni.

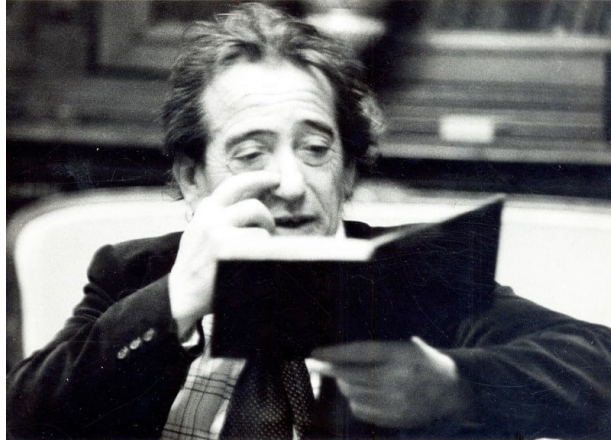
Én emlékszem azért olyan előadásokra is, amelyeket nagyon gyatrán játszottunk, főleg egy-egy olasz előadásra gondolok. Legjobban a német repertoár sikerült. De az egész tekintetében olyan nívón dolgoztunk, hogy belefért néha a rosszabb megoldás is. Klemperer Mozart sorozata és néhány Wagner bemutató kivételes teljesítmény volt. Lehetett talán ezekben is hibákat felfedezni, de senkise kritizálta volna Závodszy-t, Némethy Ellát, a wagneri mesterénekeseket, hiszen előadásaik mindig hatalmas élményt nyújtottak.

- Kis együttesekkel dolgoztak akkoriban.

- A lekettőzést nem ismertük. Székely mellett másnak nem jutott levegő. Ő akart elénekelni minden fontos basszus szerepet és mindig kéznél volt.

- Én az együttes színház híve vagyok. Tanulóéveimet a debreceni Csokonai színházban töltöttem, kivételes tehetségek közösségében: Rubányi, Vaszy, Blum, Latinovits, Márkus, Mensáros, Bartha Alfonz és sorolhatnám. A darabok kiválasztását, a társulat összetétele határozta meg, így optimális előadások jöhettek létre. A siker sorozatnak országos híre volt. Önt akkor ismertem meg, amikor nyitott próbáinkat tartottunk a Falstaff-ból a Fészek klubban. Sok szakmai érdeklődő érkezett, tanácsaikat meghallgattuk, tanultunk belőle.

- Ma egészen más mechanizmus működik. Ha megjelenik egy kiemelkedően tehetséges fiatal a Zeneakadémián, vizsga után szerződtejük, ellátjuk kezdő szerepekkel. Az első nagy feladatnál feszülten figyel már a világ, mikor lehet őt beszippantani? Klagenfurttól kezdve működik egy óriási kiterjedésű iparág, borzasztó pénzüsségeket mozgatva az állandó hiánnyal küzdő posztok betöltése érdekében. Az ensemble színházi kultúra eszközeivel kell próbálnunk nevelni az embereket, azzal a tudattal, hogy a fiatalok a főiskolából kikerülve majd a legsúlyosabb anyagi problémákkal találják magukat szemben.

Mihály András (Facebook)

Lehetnék szigorú őrmester, követelhetném, hogy az énekes más munkát ne vállaljon, kérhetném, hogy csak tanuljon és én majd három naponként meghallgatom hogyan is áll az anyaggal? Ez lenne az ideálom. Akik dicsérnek, hogy milyen jó tanár voltam, elfelejtették, hogy sírtak akkor, amikor kegyetlen szigorral gyötörtem őket. Ma ezt nem követelhetem meg azoktól, akik ebből a fizetésből csak éhen halhatnak. Meg kell engednem, tájékozódjanak erre arra, hogy más színházban is dolgozhassanak. Én azért akkor se adom fel, kevésbé intenzív munkamenetben is igyekszem minél többet kihozni belőlük.

Ha Tóth Aladár felfigyelt egy énekesre, akkor, ha a folyosón véletlenül összetalálkozott vele, máris próbálta tanácsaival ellátni, hogy éppen aktuális szerepében mit tudna másképp megoldani, hogy alakítása még tökéletesebb lehessen. Én ennyire nem tudom kézben tartani az emberek fejlődését. Egyszer felmerült bennem, hogy talán akkor kerülhetek az énekesekhez, zenekarhoz a legközelebb, ha én vezénylem az előadást. Tudom, sokan támadnak ezért, ítéletük szerint rosszul csinálom. Én nem a pálca virtuóztatásával akartam az embereket lenyűgözni, hanem munkamorálommal szerettem volna az együttest, amennyire csak lehet megjavítani.

- Direktori pozíciójában felettünk áll, mint dirigens viszont partnerünké válik az előadás folyamán, ahol könnyen kiderülhet, hogy Ön se tévedhetetlen. Nem sérti ez a tekintélyét?

Koccintás operaházi kollégákkal:
Medveczky Ádám karmesterrel, Patkó József vezető korrepetitorral. A kép előterében:
Mihály András (Facebook)

- Egyáltalában nem. Tanár és növendék, vezető és beosztott egy az igényekben és sikertelenségekben is. Óriási dolog a művészet, mi minden kell ahhoz, hogy a mű jó legyen. Ha a művész hanyatt esik a színpadon, ha elfelejti a szöveget, ha a karmester négyet üt három helyett, az nem nevezhető jónak, mégis úgy érzem másodrendű kérdés.

- Persze lehet néha hibázni, ez megbocsájtható, ha ugyanakkor képesek vagyunk magunkból mindig kihozni a legjobbat, ha a közönséget el tudjuk varázsolni.

- Ezért mindent meg kell tennünk a mi adottságaink mellett is. Tudomásul kell vennünk, mert ebből indultunk ki, hogy az a fajta ensemble színház, amit Tóth Aladár vezetett, ma a világon már sehol sem létezik.

- Talán egy-egy kis német színházban.

- Azok is importálják az énekeseket.

Meg kell próbálnunk úgy dolgozni, reggeltől estig, hogy tökéletessé váljunk minden hang, minden mozgás. Egyszer sikerült ezt létrehozunk. A „Csongor és Tünde” bemutatójában állt össze egy olyan csapat, akikkel kialakíthattunk egy olyan munkamódszert, amit talán Aladár is megirigylet volna. Szezon végén mindenki tudta már a szerepét, a darabot pedig csak következő januárban mutattuk be. Ez egyedi lehetőség volt. Ebben az esetben egy szereposztással

dolgoztunk. Volt olyan előadás is, hogy négy garnitúrát tudtam kiállítani, de ritkán van kéznél egyszerre ennyi alkalmas művész.

- Egy művészből lett igazgató, aki sokkal fogékonyabb minden érzelemre, szenvedélyre, mint az átlagember, hogyan reagál a színpadszélre szorult művészek panaszára, keserűségére?

- Fura dolog, mert amíg nem voltam igazgató, addig nagyon kevés emberrel volt személyes ellentétem. Nem volt miért szemben állni velem.

- Nehéz erre válaszolni tudom, mert egy vezető számára, ez sokszor nem lehet érzelmi kérdés. Határozott, látszólag nem nagyon befolyásolható ember, minden kérdésben egyedül dönt? Nincs néha bírói lelkiismeret-furdalása?

Giuseppe Patané, Mihály András, Failoni Nelly, Failoni Donatella és Medveczky

Ádám café momus
komolyzenei magazin

- Nem hiszem, hogy van olyan operaigazgató, akinek a fülét befolyásolni lehet. Én hangi muzikális elemek alapján döntök. Persze a modern világ a megjelenést, mozgáskészséget is előtérbe helyezi. Velem megesik, hogy ha valaki nagyon szépen énekel, el tudom felejteni, hogy kövér, csúnya, túl nagy, túl kicsi. Akkor egy percig se habozok. De ehhez egy hatalmas kvalitás kell. Valószínűleg a tanárságomból ered, hogy az embereket taníthatóknak tartom. Meg kell próbálni hatványozni tehetségüket. Ez persze nem könnyű feladat.

Első ténykedésem volt, hogy visszahívtam Ferencsiket, aki sok egyéb elfoglaltsága miatt, csak részben tudott velünk dolgozni. Tóth Aladárnak ez még megadatott. De neki még ez sem volt elég, fejére hozta Klemperer-t és Failoni-t is, akik szintén óriások voltak.

Én minden évben újra könyörögtem Ferencsiknek, hogy működjünk együtt annyit, amennyit csak lehet. Világjáró művész volt és egy zenekar vezető karmestere, így nem volt sok remény arra, hogy az ő szelleme fogja beragyogni ezután az operaház működését.

Ettől kezdve próbáltam a színház minden részlegvezetőjével kapcsolatot tartani. Aladártól tanultam, hogy mennyire fontos a kommunikáció. Én még nem rendelkezem olyan ütőképes vezetői gárdával, mint annak idején Aladár, pedig a színháznak ez az aranytartaléka: emberek, akik a zenei, színpadi munkát kézben tudják tartani. Színházunk szelleme úgy érzem azért jó. Mennyi rejtett tehetség van azok között is, akik nem látszanak, de kezük nyoma ott van az előadáson.

- Igen, csodálatos összmunka eredménye egy-egy előadás. Jó lenne, ha a közönség is bepillantathatna a színpalak mögé, az előkészületek alatt, akkor talán másképp értékelné ezt a munkát. Most van erre példa, csoportok járhatják végig a függöny mögötti világ izgalmas birodalmát. De folytatva gondolatmenetünket, egy művész számára mindig az előkészítő munka a legfontosabb. Ezért sokszor egy gyengébb kezű-ütésű karmester sikeresebb előadást teremthet, ha remek betanító. Néha felül is tud múlni egy messziről érkezett zsenit, aki nem vett részt az előkészítő munkában. Solti kezét például nehezen követtem volna, de ő halálosan komoly próbákon úgy állított be minden apró részletet, tempót, hogy a pódiumra kerülve már együtt lélegzett, játszott, érzett minden közreműködővel. A vezényletben ki volt a mestere?

Mihály András

- Weiner Leó. Arra tanított, többek között, hogy a kifejezés nélküli gyakorlás rontó hatású. Technikailag is, mert tévútra vezeti az izmokat, melyek az

idegektől kapják az utasítást arra, mit, hogyan csináljanak? Tehát próbálni is mindig a legnagyobb intenzitással kell. A repertoár darabokat se csak a kényszerű ismétlés, hanem az újra rátalálás öröme vezesse.

- Előbb beszélt a szavak hatalmáról, amit mindnyájan értékelünk, mégis ezzel követjük el a legnagyobb hibákat. Takarékoskodunk a szavakkal, fontos pillanatokban is megelégszünk egy üresen, szárazan, odavetett mondattal, pedig mi egész életünket érzelmekre építettük. Megbocsájthatatlanok a részvétlen pályázáró búcsúk, ahol nem hangzik el, hogy sajnálom, hogy el kell engednünk, hogy nagyszerű pillanatokat köszönhet Neked a Ház, hogy visszavárunk, hogy nem akarunk elszakadni Tőled... Vigyázat, előfordulhat, hogy aki mindezt elhallgatja, egyszer majd ő is egyedül kényszerül kisompolyogni a nagykapun.

- Hihetetlen mennyiségű odafigyelést kívánna ez a megbízatás. Világos fejjel vállaltam, de alig marad időm, erőm az ilyen kérdések átgondolására. Jobbik felem tudja, mi mindent kellene tennem, szerencsétlen felem pedig itt ül az irodában, valami adminisztrációs problémát oldozgatva.

- Hogy fér bele ebbe az életformába a család? Őket meg kell mindig hallgatnia, mellettük nem lehet nem részt venni problémáikban, fájdalmukban, örömeikben?

- Panaszkodik a színház, hogy keveset foglalkozom vele, az énekesek, hogy nem hallgatom, értem meg őket. Hiányol a család, hogy ritkán vagyok otthon. Bár lehetnék többe két pici lányommal, akik nekem a legfontosabbak ezen a világon. Én is panaszkodhatnék, hogy nem tudok eleget tanulni, hogy a zeneszerzés csak vágy marad, hogy nem jutok partitúra olvasáshoz, ami pedig egy zenész számára elengedhetetlen tevékenység és folytathatnám...

- A nyár, mit jelent Önnek?

Van egy házikóm Csobánkán a hegyoldalon, ahol nyugodtan dolgozhatok. Ebben az évben a „Nürnbergi mesterdalnokok” lesznek délelőttönként a partnereim, délutánjaim azután már csak a családé, akikkel együtt beszélgetünk, játszunk, pihenünk...

- Köszönöm a beszélgetést.

FÜGGELÉK:

I.

Mihály András 100 - Emlékest(1:40:34)

2017. november 6., 18:00

Budapest Music Center - Könyvtár

Műsor:

1. MIHÁLY András: *Musica per viola accompagnamento di pianoforte*
2. MIHÁLY András: *Mouvement pour Violoncelle et Piano*
3. W.A. MOZART: *C-dúr hegedű-zongora szonáta K. 296*
4. MIHÁLY András: *Két Vörösmarty kórus*
 - I. Álom és való
 - II. Szeretők

Közreműködtek:

Mód Orsolya - cselló

Nagy Enikő - brácsa

Perényi Eszter - hegedű

Varga Csilla - zongora

Erkel Ferenc Vegyeskar (karnagy: dr. Cseri Zsófia)

Házigazda:

Zelinka Tamás

II.

100 éve született Mihály András – Parlando (2017/6. szám)

III.

Mesteriskola - MIHÁLY András tanít (1972.) – YouTube (34:51)

IV.

Mihály András: Concerto for Cello and Orchestra (1953)

1. Poema. Allegro 2. Ballade - Andante 3. Capriccio. Presto

Perényi Miklós (gordonka), Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara, vezényel:

Lehel György

András Mihály: Concerto for Cello and Orchestra: I. Poema. Allegro (13:53)

András Mihály: Concerto for Cello and Orchestra: II. Ballada. Andante (6:56)

András Mihály: Concerto for Cello and Orchestra: III. Capriccio. Presto (7:37)

***Hankiss Ilona** (Debrecen, 1935. nov. 6.) operaénekes-tanár. Énektanulmányait a budapesti Zeneakadémián tanult Sallay Józsa és Hoór-Tempis Erzsébet irányításával. 1956-ban debütált a debreceni Csokonai Színházban *Oscarként* (Verdi: Az álarcosbál). 1965-ben lett az budapesti Operaház magánénekes. Repertoárjához elsősorban lírai és koloratúrszubbrett szerepek tartoznak. Európa számos országában vendégszerepelt. Liszt Ferenc-díjas (1963). F.Sz. *Norina* (Donizetti: Don Pasquale); *Pamina* (Mozart: A varázsfuvola); *Blonde* (Mozart: Szöktetés a szerájból).

Hankiss Ilona 1980-as években kiváló operaházi kollégáival az utókór számára fontos interjúkat készített, melyek közül az alábbiak már megjelentek a Parlandóban:

AZ OPERA FÉNY-ÁRNYÉKÁBAN:

[Hankiss Ilona: Az opera fény-árnyékában \(1.\) – Osváth Júlia \(1908-1994\)](#)Parlando (2018/6.)

[Hankiss Ilona: Az opera fény árnyékában \(2.\) – Neményi Lili \(pdf\)](#) (Parlando, 2019/1.)

[Hankiss Ilona: Szőnyi Ferenc \(1926 - 1990\) operaénekes-tanár](#) (Parlando, 2019/3.)

[Hankiss Ilona: Báthy Anna operaénekesre emlékezve \(1901-1962\) \(pdf\)](#) (Parlando 2019/5.)

[Hankiss Ilona: Takács Paula \(1913-2003\) operaénekes-tanár \(1985\) \(pdf\)](#) (Parlando 2020/2.)

[Hankiss Ilona: Birkás Lilian \(1916-2007\) és Nádasdy Kálmán \(1904-1980\) \(pdf\)](#) (Parlando 2020/4.)